

Les graelles

(ALDC, II, 324. Les graelles)

Graelles és el tipus predominant, amb les seves variants formals. Segons Coromines, el llatí CRATĪCULA, dim. de CRATIS ‘reixa, engraellat, rascle’, degué passar, per metacedeusi, a *GRADĪCULA per incorporació del mot a la família de GRADUS ‘grada, graó’, que explicaria la sonora G- i la pèrdua de la -D- (o la seva eventual conservació o pas a [z]), cosa improbable des d’una -T- llatina (CATĒNA > cadena). En ross. els descendents són *gra[z]illes* 7, de factura occitana (oc. *grasilha*), pel pas a [z] de la [ð] intervocàlica; *grilles* 9, 11 < *graïlles*, amb pèrdua de [z] i reducció del hiat; *gravilles*, per inserció d’una [b] antihiàtica, modificat en *garvilles* 6, 8 (*esgarvilles* 2), per metàtesi, o en *grivilles* 13, per assimilació vocàlica. Aquestes són les formes més antigues, presents també en eivissenc 83, 84.

A partir del s. XV assistim a un canvi de sufix que origina el tipus *graelles*, força estès, reduït el hiat en *grelles*, *esgrelles*, on s’ha aglutinat un segment de l’article per l’ús majoritari en plural (com *les tisoires* > *les estisoires*) i *engraelles* 163, per canvi de prefix (*es-* > *en-*). Encara tenim els arcaïsmes fonètics *graselles* 10, 12, 36, 43 i *gradelles* 103, 115, 132, que Coromines creia inexistent, i les formes amb [j] antihiàtica, *graielles* (com *ideia* < *idea*) amb possible reducció a *grielles*, especialment en cat. or. (com *aviam* < *veiam*, *Griera* < *graiera* ‘lloc de graies [gralles]’). La forma secundària *torracaragols* 4 es basa en l’eventual funció de l’estri. *Parrilla*, que ocupa parlars extrems ponentins, és forma aragonesa basada en una metàfora que ha comparat les graelles amb un emparrat. *Graella* i *grilla* són els mots normatius.

